

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารเกี่ยวกับอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
๒. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

เอกสารเกี่ยวกับอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

อำเภอสามโคก เป็นชื่อของตำบลหรือชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองปทุมธานี ในอดีตชุมชนเล็ก ๆ นี้ มีโคกหรือดอนที่สูงเป็นเนินดินเรียงรายกันอยู่ ๓ แห่ง จึงเรียกกันติดปากว่าสามโคก แต่ละโคกนั้นมีความสูงประมาณ ๖ เมตร ซึ่งเดิมนั้นทำเป็นเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา เช่น ตุ่ม อ่าง ครก เป็นต้น แต่ปัจจุบันได้ร้างไป จึงเหลือเพียงโคกหรือที่สูงอยู่สองแห่งเท่านั้น

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอสามโคก ปัจจุบันมีเนื้อที่ ๙๔,๙๖๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๙,๐๖๒ ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านพื้นที่จากทิศเหนือไปทางทิศใต้ แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีลำคลองต่าง ๆ แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาหลายสายแผ่คลุมพื้นที่ จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม อำเภอสามโคกมีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ อาณาเขตติดต่อกับ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ทิศใต้ อาณาเขตติดต่อกับ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลาดหลุมแก้ว
- ทิศตะวันออก อาณาเขตติดต่อกับ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอคลองหลวง
- ทิศตะวันตก อาณาเขตติดต่อกับ อำเภอลาดหลุมแก้ว

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ โดยทั่วไป เป็นลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม ฤดูฝน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึงเดือน กันยายน

การปกครอง

แบ่งเขตการปกครองตาม พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๕๕๗ ออกเป็น ๑๑ ตำบล ๕๘ หมู่บ้าน ๑ เทศบาล ๑๑ องค์การบริหารส่วนตำบล คือ

๑. ตำบลบางเตย มี ๑๐ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน หมู่ที่ ๒ ถึง หมู่ที่ ๙ อยู่ในเขตเทศบาล ส่วน หมู่ที่ ๑ และ หมู่ที่ ๑๐ อยู่นอกเขตเทศบาล) พื้นที่ ๕,๖๖๙ ตารางกิโลเมตร
๒. ตำบลสามโคก มี ๔ หมู่บ้าน พื้นที่ ๕,๖๖๐ ตารางกิโลเมตร
๓. ตำบลโพธิ์เหนือ มี ๓ หมู่บ้าน พื้นที่ ๒,๓๒๕ ตารางกิโลเมตร
๔. ตำบลกระแซง มี ๓ หมู่บ้าน พื้นที่ ๒,๓๒๕ ตารางกิโลเมตร
๕. ตำบลคลองควาย มี ๘ หมู่บ้าน พื้นที่ ๑๖,๔๘๖ ตารางกิโลเมตร
๖. ตำบลบางกระบือ มี ๓ หมู่บ้าน พื้นที่ ๕,๐๗๒ ตารางกิโลเมตร
๗. ตำบลท้ายเกาะ มี ๔ หมู่บ้าน พื้นที่ ๗,๖๕๖ ตารางกิโลเมตร
๘. ตำบลเชียงรากน้อย มี ๕ หมู่บ้าน พื้นที่ ๑๑,๗๙๖ ตารางกิโลเมตร
๙. ตำบลเชียงรากใหญ่ มี ๗ หมู่บ้าน พื้นที่ ๑๐,๕๓๓ ตารางกิโลเมตร
๑๐. ตำบลบ้านปทุม มี ๖ หมู่บ้าน พื้นที่ ๑๐,๓๐๓ ตารางกิโลเมตร
๑๑. ตำบลบ้านจิว มี ๕ หมู่บ้าน พื้นที่ ๓,๓๙๗ ตารางกิโลเมตร

ประชากรแยกเป็นรายตำบล (มิถุนายน ๒๕๕๑ ทะเบียนราษฎร)

ที่	ตำบล	ชาย(คน)	หญิง(คน)	รวม
๑.	บางเตย	๕,๑๗๑	๕,๑๒๐	๑๐,๒๙๑
๒.	สามโคก	๑,๙๖๐	๑,๙๖๖	๓,๙๒๖
๓.	บางโพธิ์เหนือ	๘๒๒	๘๕๔	๑,๖๗๖
๔.	กระแซง	๑,๙๙๒	๒,๐๑๒	๔,๐๐๔
๕.	คลองควาย	๒,๖๔๕	๒,๗๑๒	๕,๓๕๗
๖.	บางกระบือ	๘๒๑	๘๕๙	๑,๖๘๐
๗.	ท้ายเกาะ	๙๒๗	๙๓๐	๑,๘๕๗
๘.	เชียงรากน้อย	๑,๕๘๖	๑,๖๒๘	๓,๒๑๔
๙.	เชียงรากใหญ่	๒,๖๙๒	๒,๘๔๘	๕,๕๔๐
๑๐	บ้านปทุม	๑,๖๑๓	๑,๗๒๑	๓,๓๓๔
๑๑	บ้านจิว	๑,๒๓๓	๑,๓๒๐	๒,๕๕๓
	รวม	๒๑,๔๖๒	๒๑,๙๘๐	๔๓,๔๔๒

สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านเกษตร

มีพื้นที่ทางการเกษตร ๓๔,๑๘๕ ไร่ ทำการเกษตร ๓,๐๖๘ ครัวเรือน พืชเศรษฐกิจที่สำคัญแยกดังนี้

พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย กก./ไร่
ข้าว	๒๖,๓๘๗	๗๐๕
มะม่วง	๓,๖๒๕	-
มะพร้าว	๑,๗๖๒	-
พืชผัก	๑,๖๓๐	๒,๐๐๐
ไม้ดอกไม้ประดับ	๑๖๖	-

ด้านการอุตสาหกรรม

มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการและประกอบกิจการ จำนวน ๖๖ แห่ง

ด้านพาณิชย์การตลาด

มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน ๑๐ แห่ง

โรงสีข้าว จำนวน ๑ แห่ง

ธนาคาร จำนวน ๒ แห่ง

มีสหกรณ์การเกษตรอำเภอสามโคก จำนวน ๑ แห่ง

สภาพทางสังคม

สถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต ๑

(อำเภอสามโคก)

๒๗ โรงเรียน

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๑ โรงเรียน

สังกัดกรมการศาสนา (แผนกสามัญศึกษา)

๑ โรงเรียน

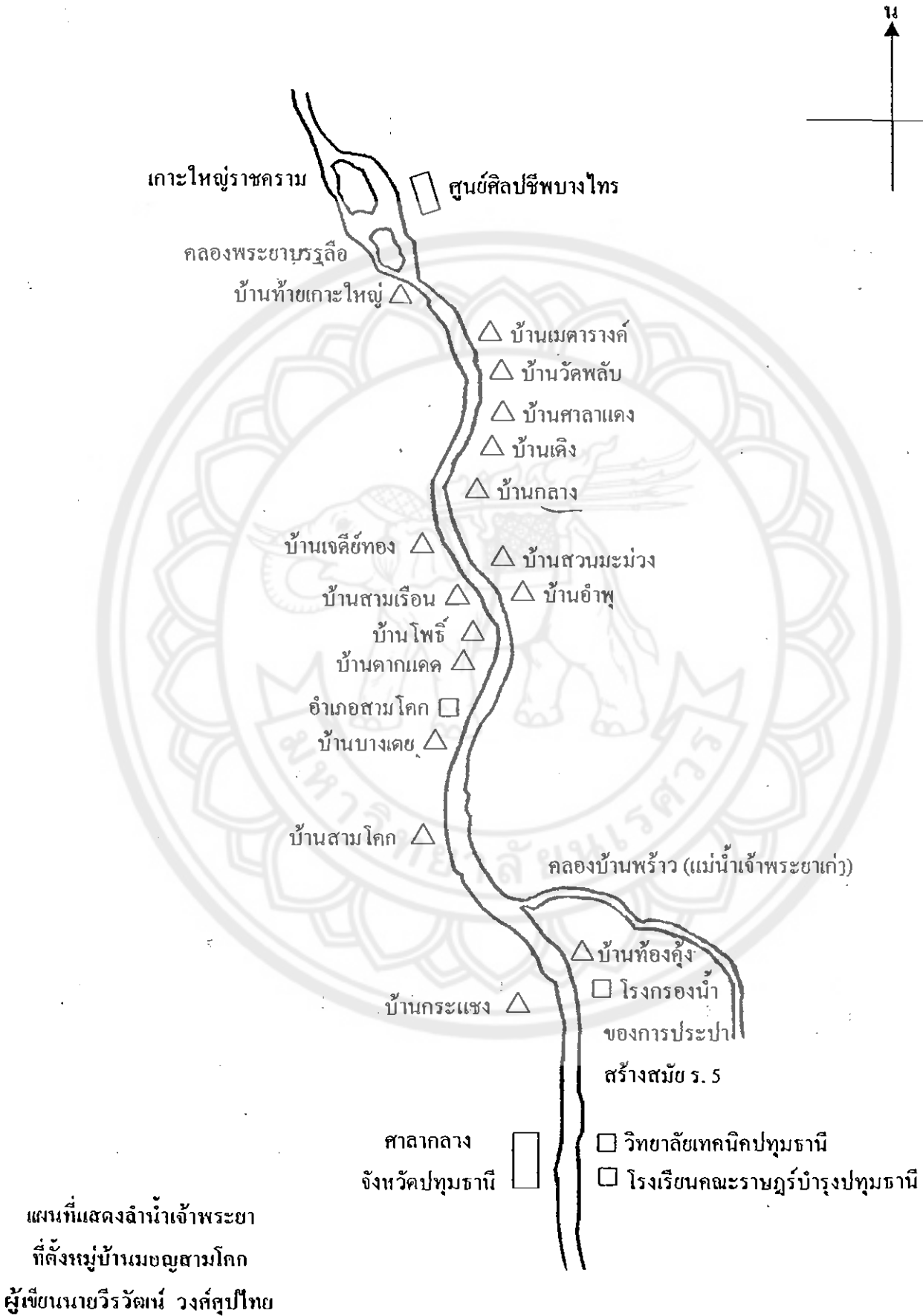
สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (สถาบันเอกชน)

๑ โรงเรียน

หมู่บ้านมอญสามโคก

คู่มือฉบับชาวบ้าน

๑

แผนที่แสดงลำน้ำเจ้าพระยา
ที่ตั้งหมู่บ้านมอญสามโคก
ผู้เขียนนายวีรวัฒน์ วงศ์สุปไทย

UNIVERSITY OF MICHIGAN

สถานที่สำคัญของอำเภอสามโคก

สถานที่สำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของอำเภอสามโคก ส่วนมากจะเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาดังนี้

วัดไผ่ล้อม

วัดไผ่ล้อมจัดเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา โดยท่านท้าวมหาพรหมและท้าวมาลี ซึ่งเป็นมหาเศรษฐี ได้อพยพมาจากกรุงสุโขทัย มาจับจองที่ดินทำกินที่บริเวณวัดไผ่ล้อมนี้ ต่อมาจึงได้สร้างวัดขึ้นเพื่อสะดวกแก่การบำเพ็ญกุศล และขนานนามวัดนี้ว่า "วัดไผ่ล้อม" เพราะมีป่าไผ่อยู่ล้อมรอบวัด กับมีต้นไม้เบญจพรรณขึ้นอยู่มากมาย เช่น ต้นยาง ประดู่ ตะแบก เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เช่น กระจง ต่ายป่า อีเห็น ชะมด ฯลฯ ต่อมา มีการถางป่าและมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น จึงทำให้สัตว์ป่าเหล่านี้สูญหายไป ในปัจจุบันคงมีแต่นกปากห่าง ซึ่งอพยพมาจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก วัดไผ่ล้อมจึงเป็นเขตหวงห้ามล่าสัตว์ป่าของทางราชการ ดูแลโดยกองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้

นอกจากนกปากห่างแล้วยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีก ได้แก่ "หลวงพ่อดโต" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบศิลปะอยุธยา ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในอุโบสถ อีกทั้งยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งเป็นศิลปะเชียงแสน สุโขทัย และอุทอง รวมไปถึงเครื่องเบญจรงค์ เครื่องลายคราม นับเป็นโบราณวัตถุที่มีคุณค่ายิ่ง

วัดสิงห์

เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในอำเภอสามโคก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๒๑๐ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยครอบครัวชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในแผ่นดินนี้ ร่วมกับพระภิกษุที่หนีศึกพม่ามาด้วย

ภายในวัดมีวิหารดินเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญได้แก่ "หลวงพ่อดโต" เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอยุธยา และพระพุทธรูปไสยาสน์ (หลวงพ่อดเพชร) ประดิษฐานอยู่ด้านหลังของหลวงพ่อดโต เป็นพระพุทธรูปลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยา เช่นเดียวกัน หลังคาของวิหารดินมุงด้วยกระเบื้องกาบูกี้ เเชิงชายบันแถลงมีลวดลายเทพนมสวยงามมาก

นอกจากนี้ที่หน้าวิหารมีโกศบรรจุอัฐิหลวงพ่อดโตราย อติตเจ้าอาวาสวัดสิงห์ซึ่งเป็นพระชั้นราชาคณะ มีประชาชนนับถือมาก เมื่อมรณภาพ ประชาชนจึงได้ร่วมใจกันสร้างโกศ

ขนาดใหญ่อย่างวิจิตรสวยงาม อีกทั้งยังมีรอยพระพุทธรูปจำลอง ลงรักปิดทองเป็นฝีมือช่างสมัยรัตนโกสินทร์ และมีพิพิธภัณฑิ์โบราณวัตถุ ศิลปะมอญไว้ให้ชมอีกด้วย ส่วนบริเวณรอบ ๆ วัดยังมีการทำอิฐมอญแบบเก่า ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้านมีให้พบเห็นอยู่ทั่วไป

วัดเจติยทง

วัดเจติยทงเป็นวัดที่อยู่ตำบลคลองควาย สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๖๕ โดยชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ ในวัดนี้มีเจติยทงมอญ ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุประมาณร้อยปีเศษ เป็นสถาปัตยกรรมที่เลียนแบบมาจากเจติยอานันทเจติย จึงได้รับขนานนามว่า "วัดเจติยทง" อีกทั้งยังมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบทงมอญ สร้างด้วยหยกขาว ประดิษฐานอยู่ที่หอสวดมนต์ มีพุทธลักษณะสวยงามมาก มีประวัติเล่ากันว่า มีภิกษุชาวมอญ ๒ รูป ได้ไปศึกษาพุทธศาสนาที่เมืองลังกา เมื่อเดินทางกลับมาถึงเมืองมะละแหม่งก็ได้พบหยกสีขาว จึงได้นำไปให้ช่างแกะสลักเป็นรูปพระ ๒ องค์ เมื่อนำเข้ามาในประเทศไทย ได้นำไปประดิษฐานไว้ที่วัดเจติยทง ๑ องค์ และอีก ๑ องค์ ได้นำไปประดิษฐานไว้ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสาคร

วัดถั่วทอง

วัดถั่วทองสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๘๐ จากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในละแวกนั้น วัดนี้มีสิ่งที่น่าสนใจ คือ ศาลาการเปรียญ ซึ่งมีหน้าบันไม้แกะสลักเป็นลายฉลุไม้โปร่ง ใช้สีทาของลวดลายก้านขดเทพนม ด้านล่างเป็นลายกระจังรวนเล็ก ๆ เป็นลักษณะศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และยังมีพระอุโบสถทรงไทยโบราณ ภายในมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยอยุธยา รวมทั้งพระศรีอารียะ และพระมหาทักษ์จายณ์ ประดิษฐานอยู่ด้วย

วัดศาลาแดงเหนือ

ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงรากน้อย มีเจติยมอญ ศาลาไม้ทรงไทยเป็นโรงละครในสมัยรัชกาลที่ ๖ กุฏิเรือนไทย หอไตร หอสวดมนต์แบบรามัญ ตกแต่งด้วยลายฉลุ ประกอบด้วยซุ้มพระประธานธรรมมาสนียอดนางชีคู่ ตุ่มสามโคก กระถางมังกร โถงเคลือบอย่างจีน เรือโบราณ เรือมาดพร้อมแก่งเรือ เรือโบตแบบฝรั่ง เครื่องลายคราม เครื่องกรองน้ำแบบโบราณ

วัดพลับ

ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงรากน้อย มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ “หลวงพ่ोजิน” เป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาหล่อด้วยเงินทั้งองค์ พบในโบสถ์ร้างใกล้วัดพลับ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่หอสวดมนต์ ซึ่งเป็นหอสวดมนต์แบบรามัญ ตกแต่งด้วยลวดลายฉลุไม้ มีซุ้มเรือนแก้วสวยงาม มีเครื่องกรองน้ำแบบโบราณ

วัดสองพี่น้อง

ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านจิว มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ “หลวงพ่อเพชร” “หลวงพ่อพลอย” เป็นที่ศรัทธากราบไหว้ของคนทั่วไป ศิลาทรายแดงจำหลัก ตั้งอยู่ในวิหารริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ศรัทธากราบไหว้ของคนทั่วไป มีโบสถ์มาศิลาทรายแดง ศิลปะสมัยอยุธยา มีอุโบสถสร้างสมัยอยุธยา พระประธานสร้างด้วยเหรียญฮ่องกง หอสวดมนต์แบบรามัญ อาคารไม้ตกแต่งด้วยลวดลายฉลุ ซุ้มลมคันทวยสวยงาม

วัดจันทร์กะพ้อ

วัดจันทร์กะพ้อ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางเตย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ พระธรรมเมธาพร (สนิท สุภาจาโร) เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี (ธ) เป็นเจ้าอาวาส มีพระอุโบสถประดับหินอ่อนทั้งหลัง รวมทั้งกำแพงแก้ว หน้าบันประดับตราสัญลักษณ์ ๕๐ ปี กาญจนาภิเษก ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีหอวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติเป็นอาคารทรงไทยหมู่ ๕ หลัง เป็นที่แสดงศิลปะวัตถุพื้นบ้านเมืองสามโคก มีวังปลาชวยหน้าวัด

วัดไก่อเตี้ย

ตั้งอยู่ที่ตำบลกระแชง มีโบสถ์มาศิลาทรายแดงสมัยอยุธยา บุษบกธรรมมาสน์ พระประธานศิลาสมัยอยุธยา แม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ตรงหน้าวัดไก่อเตี้ยนี้ เป็นจุดเริ่มชุด “คลองลัดเกร็ดใหญ่” ขึ้นลัดแม่น้ำเจ้าพระยา ตัดตรงไปทะลุแม่น้ำเจ้าพระยาที่หน้าวัดศาลเจ้าในสมัยอยุธยา แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสามโคก

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสามโคก มีอยู่ ๒ แห่ง คือ

แห่งแรก ตั้งอยู่ที่วัดจันทร์กะพ้อเป็นอาคารทรงไทย จัดแสดงโบราณวัตถุเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวรามัญ

แห่งที่สอง ตั้งอยู่ที่โรงเรียนชัยสิทธิवास อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

โครงการศูนย์วัฒนธรรมทั้งสองแห่งนี้ เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนชัยสิทธาวาส ซึ่งได้มีชาวบ้านนำข้าวของเครื่องใช้ของโบราณต่าง ๆ มาให้ทางโรงเรียนเก็บไว้ เมื่อมีมากขึ้นทางโรงเรียนจึงได้จัดจัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมประจำอำเภอขึ้น

โบราณวัตถุที่จัดแสดงไว้ในศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสามโคก เช่น

- หม้อข่าวน้ำแช่สมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะเป็นหม้อดินเผาทำนกลม ป่องกลาง คอคอด ปากหม้อมีขนาดเล็ก รอบคอหม้อมีลายกลีบบัวอยู่โดยรอบ เป็นศิลปะที่เกิดขึ้นภายหลังสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยพบในแม่น้ำเจ้าพระยา
- เตาวง ลักษณะเป็นเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ เป็นรูปครึ่งวงกลม มีนม ๓ เต้า สำหรับวางหม้อ มีระบายอากาศ ๔ รู เป็นเครื่องใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
- โฉมแป้ง มีลักษณะคล้ายไม้ในปัจจุบัน ใช้โม่แป้งสำหรับทำขนม โม่แป้งนี้ยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ คาดว่าอยู่ในตอนปลายกรุงสุโขทัย พบในเขตอำเภอสามโคก
- ตุ่มสามโคก เป็นตุ่มดินเผาที่มีหลายขนาด ในภาษามอญเรียกว่า "อีเล็ง" ดินที่ใช้นั้นจะเป็นดินสีแดงปนส้ม ลักษณะพิเศษของตุ่มสามโคก ก็คือ ปากแคบเท่ากับส่วนก้น คอดิดกับไหล่ส่วนกลางจะป่องออก คุณสมบัติพิเศษ คือ เมื่อใส่น้ำแล้วจะเย็นเป็นพิเศษ เพราะเป็นตุ่มที่ไม่เคลือบน้ำยาเคลือบผิว

นอกจากนี้ภายในศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสามโคก ยังมีโบราณวัตถุอีกมากมายที่ทางโรงเรียนได้จัดแสดงไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเมืองปทุมธานีได้มากยิ่งขึ้น

ประวัติอำเภอสามโคก

เมืองสามโคกตั้งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชุมชนที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนในครั้งนั้น คือ ครอบครัวชาวมอญที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคก

ต่อมามีชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่สามโคกอีกสองครั้ง คือ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระยาเจ่ง ตะละเส่ง ได้นำครอบครัวชาวมอญอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้ชาวมอญเหล่านั้น ไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคกและเมืองนนทบุรี และอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมิงรามัญได้นำครอบครัวมอญ อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ

หล้าภลัย พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคกบ้าง เมืองนนทบุรี บ้าง เมืองนครเขื่อนขันธ์ (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) บ้าง

ชาวมอญเมืองสามโคกเมื่อได้ตั้งบ้านเรือนก็ตั้งหน้าทำมาหากิน ทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้เสด็จประพาสเมืองสามโคกทางชลมารค ชาวเมืองสามโคกได้นำดอกบัวมาถวาย พระองค์ทรงรับดอกบัวที่พสกนิกรได้นำมาถวายอยู่เป็นนิมิต พระองค์จึงทรงพระราชทานนามเมืองสามโคกเสียใหม่ว่า "เมืองปทุมธานี" เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ และโปรดให้ยกฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครองใหม่ เมืองสามโคกจึงถูกยุบลงมาเป็น "อำเภอสามโคก" ขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน ทั้งที่อำเภอสามโคกและที่อื่น ๆ คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ได้มีการอพยพของชาวมอญเข้ามาหลายครั้ง ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการถูกบีบบังคับจากภัยสงคราม ซึ่งมีการอพยพของชาวมอญเข้ามาทั้งหมด ๑๐ ครั้ง โดยแยกออกได้ดังนี้

ครั้งที่ ๑ สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช

พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ (พ.ศ. ๒๐๗๖-๒๐๙๐) พระราชโอรสของพระมหาสิริไชยสุระ หรือมังกินโย (พ.ศ. ๒๐๒๙-๒๐๗๓) ได้ยกทัพมาตีกรุงหงสาวดีได้เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๑ ในสมัยของพระเจ้าตากะยัตปี (พ.ศ. ๒๐๗๒-๒๐๘๑) ซึ่งเป็นราชโอรสของพระเจ้าพินนะยารามที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๕๕-๒๐๗๒) และให้ย้ายเมืองหลวงจากกรุงตองอูมาตั้งที่กรุงหงสาวดีเพื่อเป็นเมืองหลวงของพม่า ชาวมอญจำนวนมากจึงได้อพยพลี้ภัย มาอยู่ที่เมืองเชียงกราน หรือเต็งกราน ทางพม่าก็ยกทัพมาตีเมืองนี้ได้ และกวาดต้อนชาวมอญกลับไปกรุงหงสาวดี เมื่อไทยรู้เรื่องก็ให้ยกทัพมาตีเมืองเชียงกรานกลับคืนได้ใน พ.ศ. ๒๐๘๑ นั้นเอง

ครั้งที่ ๒ สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓)

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ กรุงอังวะก่อขบถ พระเจ้านันทบุเรง (พ.ศ. ๒๑๒๔-๒๑๔๓)

แห่งกรุงหงสาวดี ขอกำลังทัพไทยไปช่วยปราบขบถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงยกทัพไปช่วย ครั้นถึงเมืองแครง พระมหาเถรคันฉ่อง ได้นำศิษย์เอก ๒ คน คือ พระยาเกียรติ และพระยาราม มาทูลเรื่องพม่าคิดลอบฆ่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ให้ทรงทราบ ไทยจึงถือโอกาสนี้ประกาศอิสรภาพไม่ขอขึ้นกับพม่าอีกต่อไป แล้วยกทัพไปกวาดต้อนครอบครัวไทยที่พม่าจับไปได้ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ บริเวณชานเมืองหงสาวดี ในครั้งนั้นพระมหาเถรคันฉ่อง

พระยาเกียรติ พระยาราม และเครือญาติ จำนวน ๒,๐๐๐ คนเศษ ขอเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทย สมเด็จพระนเรศวรจึงรวบรวมคนมอญและคนไทย จำนวน ๑๕,๐๐๐ คนเศษ กลับกรุงศรีอยุธยา และจัดให้ครอบครัวมอญไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านใหม่ บ้านบางลี่ บ้านบางขาม บ้านบางเพลิง บ้านป่าฝ้าย บ้านมะขามหย่อง และบ้านไร่

ส่วนครอบครัวของพระยาเกียรติ พระยาราม ให้ไปอยู่ที่บ้านขมิ้น ใกล้วัดขุนแสน และญาติโยมของพระมหาเถรคันฉ่อง ให้ไปอยู่ที่บ้านหัวแหลม ใกล้วัดสภสวรรค์ ซึ่งอยู่ด้านหลังวัดนก และวัดค่างคาว ต่อมาพระมหาเถรคันฉ่อง ได้รับแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายรามัญ อยู่ที่วัดมหาธาตุ

ครั้งที่ ๓ สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๓๕ พระเจ้านันทบุเรงแห่งกรุงหงสาวดี โปรดให้มังรายกะยอชวา (มังสามเกียด) พระมหาอุปราช เป็นแม่ทัพยกพล ๒๐๐,๐๐๐ คนเศษ เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา แต่ถูกสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทำชนช้างและถูกฟันคอขาดสะพรั่งแล้ง ถึงแก่ทิวงคต ทัพพม่าจึงปราชัยกลับไป ทางพม่าเห็นว่า ทหารรามัญเอาใจออกห่างไปเข้าข้างไทย จึงให้จับตัวหัวหน้าชาวรามัญคนสำคัญและเครือญาติฆ่าเสียจำนวนมาก

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๑๓๖ ชาวรามัญจึงรวมตัวกันก่อกบฏขึ้น แต่ถูกพม่าปราบปรามได้ ทหารรามัญจึงรวมตัวกันพาครอบครัวหนีพม่าอพยพเข้ามาพึ่งไทย จำนวน ๑๐,๐๐๐ คนเศษ โดยการนำของพระยาพะโร เจ้าเมืองพะโร เจ้าเมืองเมาะตะมะ และเจ้าเมืองเมาะลำเลิงทางไทย ก็รับไว้แล้ว จัดให้ครอบครัวมอญเหล่านี้ไปอยู่ที่บ้านไร่ บ้านใหม่ บ้านบางลี่ บ้านบางขาม บ้านป่าฝ้าย บ้านบางเพลิงและบ้านมะขามหย่อง รวมกับพวกรามัญที่อพยพเข้ามา

เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๓๗

ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๑๓๘ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยกทัพไปตีกรุงหงสาวดี แต่ทางพม่าหนีไปตั้งรับที่เมืองตองอู ไทยจึงตามไปล้อมกรุงตองอูอยู่ ๓ เดือน เกิดขาดเสบียงอาหาร และใกล้ถึงฤดูฝนจึงยกทัพกลับ เมื่อผ่านกรุงหงสาวดี เมาะตะมะ และหัวเมืองมอญรายทาง ได้อพยพคนไทยที่ถูกพม่าจับไปเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และมีครอบครัวมอญขออพยพตามทัพไทยมาด้วย จำนวน ๑๐,๐๐๐ คนเศษ จึงให้ครอบครัวมอญไปตั้งบ้านเรือนอยู่กับพวกที่อพยพมา เมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๑๓๗ และ พ.ศ. ๒๑๓๖

ครั้งที่ ๔ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๓) แห่งกรุงอังวะ ปราบได้สำเร็จ สมิงตะเกิง และสมิงมะโดด ๒ พี่น้อง จึงอพยพครอบครัวรามัญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ

สมภารของไทย จำนวน ๒๐,๐๐๐ คนเศษ ทางไทยก็จัดให้ครอบครัวรามัญไปอยู่ที่เมืองนครนายก ส่วนสมิงตะเกิง และสะมิงมะโต็ด และครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณปากน้ำประสบ ริมวัดป่าฝ้าย นอกกำแพงกรุงศรีอยุธยา สำหรับสมิงตะเกิง ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาเกียรติ สมิงมะโต็ดได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาราม

ครั้งที่ ๕ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (๙ ต.ค. ๒๑๙๙ - ๑๑ ก.ค. ๒๒๓๑)

พ.ศ. ๒๒๐๓ ทหารรามัญถูกพม่าเกณฑ์ไปรบกับจีนฮ่อ แต่ถูกทหารพม่ารังแกข่มเหงได้รับความเดือดร้อน สมิงเปอและสมิงพะตะบะ จึงรวบรวมรามัญ จับมั้งนันทมิตร เจ้าเมืองเมาะตะมะ ผู้เป็นเจ้าอาของพระเจ้ามั่งเรนันทมิตร (พ.ศ. ๒๑๙๑ - ๒๒๐๔) เจ้ากรุงอังวะ แล้วรวบรวมครอบครัวรามัญจาก ๑๑ หัวเมือง จำนวน ๑๐,๐๐๐ คนเศษ หนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทย ทางเมืองสมิ ด้านพระเจดีย์สามองค์ ทางไทยได้จัดให้ครอบครัวรามัญไปอยู่ที่สามโคก คลองคูจาม และบริเวณวัดตองปุ แล้วตั้งให้สมิงเปอเป็นออกญารามจตุรงค์ ส่วนมั้งนันทมิตรได้ป่วยไข้ตายเมื่อมาถึงไทย ส่วนสมิงพะตะบะได้เป็นเพื่อนสนิทกับหลวงสรศักดิ์ และเป็นกำลังสำคัญในการปราบขบถเมืองนครศรีธรรมราช เมืองโคราช และพวกฝรั่งเศส ในสมัยสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. ๒๒๓๑ - ๒๒๔๖)

พ.ศ. ๒๒๐๓ พระเจ้ากรุงอังวะให้มั่งสุรราชา เป็นแม่ทัพยกพล ๒ หมื่น เจ้าเมืองตองอุหงสาวดี และตะเกิง ยกพล ๓ หมื่น เป็นทัพหนุนให้ตั้งตะโบ และเมียนหนุ่นยกพล ๑ หมื่น เป็นทัพหน้ายกไปตั้งที่ไทรโยคและท่าดินแดง ทางไทยให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี(เหล็ก) เป็นแม่ทัพไปตีพม่าแตกพ่ายยับเยิน

ต่อมา พ.ศ. ๒๒๐๗ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี(เหล็ก) เป็นแม่ทัพยกไปตีพม่า พระเจ้ามหาสีหสุธรรมราชา (พ.ศ. ๒๒๐๔ - ๒๒๑๕) จึงตั้งให้มั่งจเรราชบุตรเป็นแม่ทัพยกมาตั้งรับไทยที่เมืองพุกาม ทัพไทยตีได้หัวเมืองมอญทั้งปวง แล้วยกไปตั้งล้อมเมืองพุกามอยู่ ๒ เดือนเศษ เกิดขาดเสบียงอาหารและใกล้ฤดูฝนจึงให้ยกทัพกลับ ปรากฏว่าครอบครัวรามัญขออพยพตามทัพไทยมาด้วย แต่ไม่ทราบว่ามีจำนวนเท่าใด

พ.ศ. ๒๒๐๗ สุวรรณทเวและทามูมวย ได้ชักชวนชาวรามัญจับตัวจ๊กกายวอ ขุนนางพม่าที่เป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะฆ่าเสีย เมื่อพม่าส่งทัพมาปราบ สุวรรณทเวและทามูมวยเกรงจะสู้ไม่ได้ จึงได้รวบรวมครอบครัวรามัญได้ ๑๐,๐๐๐ คนเศษ หนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทย ทางไทยจึงจัดให้ไปอยู่ที่เมืองนครนายก, สามโคก, ราชบุรี และเมืองกาญจนบุรี

ครั้งที่ ๖ สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑)

เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๓ สมิงทอกวย หรือมังสาอ่อง เป็นพวกไทยใหญ่ เผ่าแชนกวย ระดมพลได้ ๓,๐๐๐ คนเศษ ยกเข้าตีกรุงหงสาวดี ที่มองชวยเยนธราชูนางพม่ารักษาอยู่ และทอระแซงมุ ขาวรามัญ ที่พม่าตั้งให้เป็นปลัดเมือง เข้ากับสมิงทอกวย ตีหงสาวดีจับมองชวยเยนธราชูนางพม่าเสีย แล้วสมิงทอกวยตั้งตัวเป็นเจ้ากรุงหงสาวดี นามว่า พระเจ้าทอพุทธเกษ หรือพระยาปริโรราชา (พ.ศ. ๒๒๘๔-๒๒๘๘) ตรงกับสมัยพระเจ้าสิริปฐมมหาธรรมราชาธิบดี (พ.ศ. ๒๒๕๗-๒๒๙๔) กษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงอังวะ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๒๘๘ พระยาทะเลกับสมิงจันทสุริยะ (ทอจ) ขับสมิงทอกวยออกจากเมือง และได้ตั้งตัวเป็นเจ้ากรุงหงสาวดี มีนามว่า พระเจ้าทะเลมหาเสนาบดี (พ.ศ. ๒๒๘๘-๒๓๑๐)

พ.ศ. ๒๒๘๙ พระยารามรามัญ พระยากลางเมืองและพระยาน้อยวันดี ที่สมิงทอกวยให้ยกทัพไปตั้งที่เมืองเจกอง พอรู้ข่าวว่าสมิงทอกวยแพ้การศึกหนีไปพึ่งพระเจ้าหอคำ (พ.ศ. ๒๒๗๑-๒๓๐๓) เจ้ากรุงเชียงใหม่ ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๒๘๘ เห็นว่าตนเองอยู่ไปจะมีภัยจึงรวมพรรคพวกได้ ๑,๐๐๐ คนเศษ สมิงทอกวยได้ขอกำลังทัพจากพระเจ้าหอคำ กรุงเชียงใหม่ มาสมทบกับท้าวทองสุก และท้าวทุก ผู้สหายยกเข้าตีเมืองเมาะตะมะ ขณะนั้นทัพพระยาทะเลกำลังตีกรุงอังวะอยู่ เมื่อทราบเรื่องจึงยกมาตีกระหนาบทัพสมิงทอกวยแตกพ่ายไป เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๒๙๐ สมิงทอกวย และพรรคพวก จึงพาทหารรามัญ จำนวน ๒,๐๐๐ คนเศษ หนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทยอีก

ในปี พ.ศ. ๒๒๙๑ พระยาทะเล แต่งราชทูตมาขอตัวสมิงทอกวย ทางฝ่ายไทยไม่ยอมส่งตัวให้ แต่ให้เนรเทศสมิงทอกวยไปกับเรือสำเภากัน แต่ภายหลังได้หนีกลับมาอยู่ที่เชียงใหม่ได้อีก

ครั้งที่ ๗ สมัยพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ. ๒๓๐๑ - ๑๗ เมษายน ๒๓๑๐)

พ.ศ. ๒๓๐๓ สมิงทอกวย และตละป็น ขอกำลังทัพจากพระเจ้าหอคำ เชียงใหม่ไปตีกรุงเมาะตะมะได้ ตั้งตัวเป็นอิสระ พระเจ้ามังลอก (พ.ศ. ๒๓๐๓ - ๒๓๐๖) ยกทัพมาปราบได้พวกรามัญจำนวน ๑,๐๐๐ คนเศษ จึงหนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทยทางเมืองทวาย ทางเมืองทวายจึงส่งตัวเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อเดือนอ้าย ปีมะโรง โทศก พ.ศ. ๓๒๐๔ และให้ไปอยู่ที่บริเวณค่าโพธิ์สามต้น พวกรามัญกลุ่มนี้มีสุกี้ รวมอยู่ด้วย

ต่อมา พระยารามัญ ที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารไทยตั้งแต่ครั้ง พ.ศ. ๒๒๘๙ ได้รวมพรรคพวกได้จำนวน ๒,๖๐๐ คนเศษ ไปชุมนุมกันที่เขานางบวช แล้วยกเข้าตีเมือง

นครนายกได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๔ ทางไทยให้พระยาสิทธิราชเดโชชัย ยกพล ๒,๐๐๐ คน ยกไปปราบพวกขบถรามัญก็แพกลับมา ถึง พ.ศ. ๒๓๐๕ ให้พระยายมราชเป็นแม่ทัพ ร่วมกับพระยาเพชรบุรี และพระยากาญจนบุรี ยกพล ๖,๐๐๐ คน ไปตีพวกรามัญขบถที่ทุ่งพิหารแดง แดงพ่ายยับเยิน พวกที่ถูกจับตัวได้ก็ให้ฆ่าเสียสิ้น

ครั้งที่ ๘ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕)

พ.ศ. ๒๓๑๖ พระเจ้ามังระ (พ.ศ. ๒๓๐๖-๒๓๑๙) ให้เตรียมทัพมาตีไทย จึงให้แพกัจจาคุมทหารรามัญมาทำทางเดินทัพ และตั้งค่ายรายทาง แต่พวกรามัญได้รับการกดขี่จึงรวมตัวกันจับแพกัจจาและทหารพม่า ๕๐๐ คน ฆ่าตายทั้งหมด แล้วยกไปตีเมืองจัตตอง เมืองหงสาวดี และเมืองร่างกุ้งได้ ทางพม่าจึงส่งอะแซหวุ่นกี้ขึ้นมาปราบได้ ฝ่ายรามัญจึงแยกย้ายกันหนีพม่ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทย เมื่อวันอังคาร แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๑๗ ขณะที่พระเจ้าตากสินชุมนุมทัพที่บ้านระแหง แขวงเมืองตาก เพื่อเตรียมทัพไปตีเชียงใหม่ ปรากฏว่าสมิงสุหรัยกลัน ได้พาครอบครัวรามัญ จำนวน ๒,๐๐๐ คนเศษ เข้ามาเฝ้าพระเจ้าตากสิน และแจ้งว่าจะมีชาวรามัญอพยพหนีพม่าตามมาหลายเส้นทาง มีผู้คนเป็นจำนวนมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงรับไว้

พ.ศ. ๒๓๑๗ สุวรรณทေး และทามมวย ได้พาครอบครัวรามัญเมืองเมาะลำเลิง ไปจับจักกายวอ นายทหารพม่าที่ดูแลเมืองเมาะลำเลิงฆ่าเสีย แล้วพาครอบครัวมอญ ๓,๐๐๐ คนเศษ ซึ่งมีชายฉกรรจ์รวม ๑,๐๐๐ คนเศษ หนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของไทย ทางด่านบ้านนาเกาะดอกเหล็กแขวงเมืองตาก เมื่อวันพุธ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๑๗ ซึ่งขณะนั้นพระเจ้าตากสินตีกรุงเชียงใหม่ได้แล้ว เมื่อวันอาทิตย์ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๑๗ ประทับอยู่ ๗ วัน ถึงวันศุกร์แรม ๔ ค่ำ เดือนยี่ ก็ยกทัพออกจากเชียงใหม่

ครั้งที่ ๙ สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗)

ในปี พ.ศ. ๒๓๕๗ พวกรามัญเป็นขบถ พม่าส่งทัพมาปราบ พวกรามัญเห็นจะสู้ไม่ได้ จึงมีหนังสือลับเข้ามาแจ้งแก่พระยากาญจนบุรีว่าจะขอพาครอบครัวมอญเข้ามาพึ่งไทยจำนวนมาก แล้วแจ้งให้ทางกรุงเทพฯทราบ ทางกรุงเทพฯจึงจัดทัพไปปราบครอบครัวมอญ ๓ ทาง คือ

๑. ทางเมืองตากให้เจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย) สมุหนายก เป็นแม่ทัพออกไปรับครอบครัวมอญ
๒. ทางเมืองอุทัยธานี ให้เจ้าเมืองอุทัยธานี รับครอบครัวมอญ เข้ากรุงเทพฯ

๓. ทางเมืองกาญจนบุรี มอบให้เจ้าฟ้ามงกุฏ (รัชกาลที่ ๔) ขณะเมื่ออายุได้ ๑๓ ปี เป็นแม่ทัพไปปราบครอบครัวรามัญ โดยมีกรมหลวงพิทักษ์มนตรี (จ้อย) เป็นพี่เลี้ยง

ปรากฏว่านายทัพทั้งสาม ได้พาครอบครัวมอญเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีกุน จ.ศ. ๑๑๗๗ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๕๘ เมื่อทำการสำรวจจำนวนแล้ว มีชาวรามัญจำนวน ๓๐,๐๐๐ คนเศษ ซึ่งเป็นการอพยพครั้งที่มาที่สุดของชาวรามัญ ทางไทยจึงจัดให้ชาวรามัญไปตั้งครัวเรือนอยู่ที่ปากเกร็ด เมืองปทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ และเมืองสาครบุรี (ที่มหาชัย บางปลา บางกระดี่ และบ้านแพ้ว) ส่วนหัวหน้าครอบครัวมอญครั้งนี้คือ สมิงสอดเบา ได้เป็นพระยารัตนจักร เจ้าเมืองปทุมธานี สมิงมะโดด สมิงมะทอ และสมิงมะกาอ ทั้ง ๓ คนนี้เป็นพี่น้องกัน คุมครอบครัวมอญที่อพยพไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ และเมืองสาครบุรี ส่วนมอญที่อพยพมาอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์นั้น ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณ ๒ ฝั่งคลอง ลัดหลวง รวมทั้งบ้านเตอ บ้านจิ้งปี ด้วย

ครั้งที่ ๑๐ สมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔)

เป็นปีที่ ๑ ในรัชกาลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ พระยามหาโยธารามัญ เป็นหัวหน้าพาครอบครัวมอญ ๓,๐๐๐ คนเศษ มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งชุมชนกันที่ตำบลทุ่งหลุมช้าง แขวงเมืองกาญจนบุรี รัชกาลที่ ๓ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรเสนา (บุญชู) คุมกองทัพ ๑,๕๐๐ คนเศษ พร้อมเสบียงอาหารไปต้อนรับ พระองค์จึงส่งพระยามหาโยธารามัญเข้ากรุงเทพฯ และทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนยศพระยามหาโยธารามัญให้เป็นเจ้าพระยา พร้อมพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศ คือ เจียดหมาก คนโท กระโถน ผักกระปี่ และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้าพระยามหาโยธารามัญนั่งคานหาม ซึ่งเคยนั่งมาตั้งแต่อยู่เมืองมอญด้วย แล้วยังทรงพระกรุณาให้เจ้าพระยามหาโยธารามัญไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกกำแพงพระนครตรงหน้าวัดชนะสงคราม (วัดตองปุ) คือที่ตรงวังพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ส่วนครอบครัวมอญ โปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชาวไทยเชื้อสายรามัญมีประวัติศาสตร์ในการอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และทยอยกันเข้ามาหลายช่วงหลายสมัย ทำให้มีการสืบสายเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม พบว่า มีผู้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๒.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม ได้มีผู้ให้ความหมายในลักษณะต่างๆ กันดังเช่น

วัฒนธรรมในความหมายทางสังคมวิทยา มีความหมายกว้างกว่าที่ใช้กันอยู่ในการพูดหรือการเขียนทั่วไป สังคมวิทยาถือว่า “วัฒนธรรม” เป็นศัพท์ทางวิชาการ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต กระบวนการแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ความรู้ (อานนท์ อภาภิรม, ๒๕๑๙. หน้า ๙๙) ซึ่งสอดคล้องกับ พระยาอนุমানราชธนะ (๒๕๑๓. หน้า ๒) ที่ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมหมายถึงสิ่งที่มนุษย์ส่วนรวมสร้างขึ้น โดยการเรียนรู้จากกันและสืบต่อเป็นความเจริญก้าวหน้า หรืออาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถที่มนุษย์ได้มา ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (๒๕๑๘. หน้า ๓-๔) ได้แบ่งความหมายของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือวัฒนธรรม ในความหมายกว้าง หมายถึง วิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำสร้างขึ้น มีการสะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นอะไรที่เป็นผลงานและเรื่องราวของมนุษย์ต่างก็เป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น ส่วนวัฒนธรรมในความหมายแคบนั้น หมายถึง ความเจริญองงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ในความหมายนี้ จึงจำกัดเฉพาะส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้หลายแง่หลายมุมที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของผู้มอง กล่าวโดยสรุป “วัฒนธรรม” หมายถึงแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม คือ วัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความสะดวกรสบายทางกาย ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นส่วนที่ก่อประโยชน์ด้านความสุภาพใจ ได้แก่ คติความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม เป็นต้น อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทั้งสองอย่างนี้ ต่างก็มีความสำคัญเสมอกัน

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพบว่า มีผู้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ดังนี้

สมพาศท์ สุวรรณรัตน์ (๒๕๔๓. หน้า ๑๔๖-๑๕๓) ได้ศึกษาวัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษารูปได้ว่า วัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ได้สะท้อนให้เห็นภาพของวิถีชีวิต ทางด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านได้อย่างชัดเจน ในด้านวิถีชีวิตและครอบครัว อาชีพ การละเล่น เทศกาล พิธีการ ตลอดจนวรรณกรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมของชาวบ้านอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะบูรณาการ กล่าวคือ วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นของแต่ละกลุ่มชน คือ ชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะบูรณาการก็คือ ด้านพิธีการต่าง ๆ จะเป็นแบบผสมผสาน ส่วน หุรน หัสมา (๒๕๓๓. หน้า ๒๐๐-๒๐๑) ได้ศึกษาวัฒนธรรมของชาวไทยที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมของชาวไทยที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถภาคใต้ ได้แก่ วัฒนธรรมความเชื่อและศาสนาชาวไทยเชื้อในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง และนับถือพุทธศาสนามาช้านาน ตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เกิดประเพณีอันเป็นผลมาจากความเชื่อ และศาสนาขึ้นหลายอย่างในสังคมไทย เช่น ประเพณีการทำบุญตักบาตร ประเพณีการบวช เป็นต้น

นอกจากนี้ หุรน หัสมา (๒๕๓๓. หน้า ๒๐๐-๒๐๑) ยังพบว่า วัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวไทยภาคใต้ สมัยก่อน มีทั้งลักษณะที่เป็นเรือนแพ เรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ และเรือนไทยสองชั้น ที่มีโครงสร้างก่ออิฐถือปูน บ้านเรือนของคนไทยส่วนใหญ่เป็นแบบเรือนไทย ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกาย คนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมสวมเสื้อ แต่นิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน ส่วนสุภาพสตรีใช้ผ้าสไบหรือผ้าคาดอก เด็กอายุ ๑-๘ ปี นิยมเปลือยกายแต่ตกแต่งด้วยเครื่องประดับ เช่น ลูกปัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า เป็นต้น

ส่วนวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ เช่น การเกษตร การประมง นอกจากนี้ยังพบว่า วัฒนธรรมด้านการละเล่นต่าง ๆ เช่น หุ่นกระบอก ปี่พาทย์ มโนราห์ หนังตะลุง มวยไทย ชนวิว สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนไทยที่ชอบสนุกสนานรื่นเริง

นฤมล แก้วเอี่ยม (๒๕๓๖. หน้า ๒๔๕) ได้ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชื่อหมู่บ้านในจังหวัดสตูล พบว่า ชื่อหมู่บ้านสะท้อนให้เห็นประวัติความเป็นมาที่สำคัญ ตลอดจนความคิด ความเชื่อ

ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชื่อหมู่บ้านในจังหวัดสตูลได้แก่ วัฒนธรรมด้านการเลือกทำเลที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมด้านการคมนาคม วัฒนธรรมการละเล่น วัฒนธรรมด้านความเชื่อ และวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา

ส่วนนิคม เกลี้ยงประดิษฐ์ (๒๕๓๗, หน้า ๑๖๔-๑๖๘) ได้ศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมของชาวบ้านตำบลร่อนพิบูลย์ที่ปรากฏในนิทานมีด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการประกอบอาชีพ การบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้ การแพทย์ การละเล่นพื้นบ้าน การแต่งกาย การคมนาคม ความเชื่อได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การประกอบอาชีพและการสร้างบ้านเรือน นอกจากนี้ยังพบทั้งวัฒนธรรมด้านคติธรรม ด้านค่านิยมและประเพณี วัฒนธรรมด้านคติธรรม ได้แก่ คติธรรมเรื่องกรรม คำสอนสตรี ความวิริยะอุตสาหะ การอนุเคราะห์คนที่ด้อยกว่า การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ส่วนวัฒนธรรมด้านค่านิยมนั้น ได้แก่ ความกตัญญูรู้คุณ ยกย่องผู้มีความรู้ และมีความสุข ในชีวิตครอบครัว ส่วนวัฒนธรรมด้านประเพณีที่ปรากฏในนิทาน ได้แก่ การแต่งงาน งานศพ และการบวชนาค

นอกจากนี้ รัชดาวัลย์ จันทวงศ์ (๒๕๓๘, หน้า ๒๕๔-๒๕๘) ได้ศึกษาวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายรามัญตำบลสลวย อำเภอท่าชะระ จังหวัดชุมพร ในด้านต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

วัฒนธรรมด้านวัตถุ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การแต่งกาย และอาหารการกิน พบว่า ชาวไทยเชื้อสายรามัญ ตำบลสลวย อำเภอท่าชะระ นิยมสร้างที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ มีที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และอาชีพส่วนใหญ่เน้นเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล

ส่วนการแต่งกายนั้น โดยทั่วไปคล้ายกับคนไทย ยกเว้นผู้ใหญ่ที่นิยมการแต่งกายคงเอกลักษณ์แบบรามัญ ในช่วงเทศกาลสำคัญทางศาสนา อาหารการกินก็เช่นกัน จะมีอาหารที่คงเอกลักษณ์ของรามัญ เช่น ข้าวแช่ ก็ทำในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ เท่านั้น ชาวไทยรามัญนิยมตั้งสำรับอาหารกับพื้นและรับประทานด้วยมือและช้อน ไม่นิยมใช้ส้อม

ส่วนวัฒนธรรมด้านจิตใจ ชาวไทยรามัญมีความเชื่อซึ่งเป็นความเชื่อที่ผสมผสาน ระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา กับการนับถือผี ตลอดจนจันทรคติศาสตร์ ส่วนประเพณีก็เช่นเดียวกับคนไทยที่นิยมทำตามเทศกาลประจำปี และเกี่ยวกับชีวิต ชาวไทยรามัญที่ตำบลสลวย อำเภอท่าชะระ ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้ดี ทั้งในด้านภาษาพูด ภาษาเขียน

ศิลปะและการแสดงต่าง ๆ

๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

๓.๑ ความหมายของนิทาน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับนิทาน ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับนิทานไว้ดังนี้ กิ่งแก้ว ชัดตากร (๒๕๑๙. หน้า ๑๒) ให้คำนิยาม คำว่านิทาน ในทางคติชนวิทยา หมายถึง เรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมา ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่วนมากจะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ สอดคล้องกับ สุรินทร์ อุดมเวช (๒๕๒๔. หน้า ๒๒) ที่กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านมักจะเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมานาน จนไม่ทราบที่มาของเรื่องเล่านั้นได้ แต่ไม่ว่า นิทานพื้นบ้านจะมีที่มาอย่างไร ต่างก็มีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ เป็นเครื่องให้ความรื่นเริงบันเทิงใจแก่มนุษย์ ก่อให้เกิดความสนุกสนาน นอกจากนี้นิทานยังเป็นเครื่องมือในการช่วยอบรมสั่งสอน ให้คนประพฤติดีด้วย เนื่องจากมีคติสอนใจแทรกอยู่ นิทานส่วนใหญ่จึงสืบเนื่องมาจากศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์

จะเห็นได้ว่า นิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่มักจะถ่ายทอดกันทางมุขปาฐะ โดยใช้ถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้วที่เข้าใจง่ายของคนโดยทั่วไป ดังที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส (๒๕๑๙. หน้า ๙๙ - ๑๐๐) ได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ ดังนี้ นิทานเป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้ว เล่ากันด้วยปาก สืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน แต่ภายหลังจึงมีผู้นำมาเขียนตามเค้าเดิมที่มีผู้เล่าไว้ ไม่ปรากฏผู้เล่าดั้งเดิมว่าเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่าซึ่งฟังมาจากผู้เล่าที่เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีต และผู้ที่เล่ามิได้ถือว่าเป็นเรื่องจริง

นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒. หน้า ๕๘๘) มีความเห็นที่สอดคล้องกันคือ เรื่องที่เล่ากันมา และยังมีความหมายกว้างไปถึง นิทานชาดก และนิทานอีสป

กล่าวโดยสรุป นิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดกันมานานทางมุขปาฐะ และไม่ทราบที่มาของนิทานอย่างเด่นชัด เพราะเป็นการเล่าจากความทรงจำที่ได้ฟังต่อ ๆ กันมา บางเรื่องได้มีการแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก เมื่อไปอยู่ในท้องถิ่นใดก็จะมีการปรับเนื้อหา ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น นิทานพื้นบ้านจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น

๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน ได้มีผู้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับนิทานไว้ดังนี้
ศิริพร ตาวิริยะ (๒๕๓๙) วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของจังหวัดเลยในเชิงวัฒนธรรม จากการ
วิเคราะห์สรุปได้ว่า ชาวจังหวัดเลยมีวัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านอาชีพ วัฒนธรรม
ด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมด้านอาชีพ วัฒนธรรมด้านบริโภค
วัฒนธรรมด้านครอบครัวและที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมด้านการศึกษา และวัฒนธรรมด้านการ
ปกครอง ส่วนโลกทัศน์ของชาวจังหวัดเลย ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านได้แก่ โลกทัศน์ที่มีต่อ
ครอบครัวและเครือญาติ โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม โลกทัศน์ที่มีต่อสถาบันทางสังคม โลกทัศน์ที่มีต่อ
สิทธิและเสรีภาพในสังคม โลกทัศน์ที่มีต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติและ
สิ่งเหนือธรรมชาติ

ส่วนอรุณ แก้วพิชัย (๒๕๔๒, หน้า ๑๓๖) วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านอำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน ๖๐ เรื่อง และได้จัดนิทานพื้นบ้านเป็น ๖ ชนิด คือ นิทาน
มุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ นิทานเทพนิยาย นิทานเรื่องสัตว์ นิทานตำนานและเทพปกรณัม
นิทานชีวิตเกี่ยวกับการต่อสู้ความยากลำบากของตัวละคร นอกจากนี้ยังพบอนุภาคสำคัญ
ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านพบว่า มี ๓ อนุภาค คือ อนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร อนุภาคเกี่ยวกับ
วัตถุหรือสิ่งของ และอนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือพฤติกรรม ส่วนคุณค่าของนิทานพื้นบ้านนั้นมี
อยู่ ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบันเทิง ด้านปัญญา ด้านคติธรรม ด้านการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม

สมบูรณ์ บำรุงเมือง (๒๕๐๙) วิเคราะห์นิทานตลก จากจังหวัดกำแพงเพชร พิษณุโลก
สุโขทัย จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า นิทานตลกที่รวบรวมได้มีทั้งหมด ๒๗๓ เรื่อง แยกเป็นนิทาน
ตลกหยาบโลน แบบไม่หยาบโลน จำแนกตามตรรกษานิอนุภาคของนิทานได้ ๗๘ อนุภาค และจาก
การวิเคราะห์พบว่า นิทานตลกมีลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะสุขนาฏกรรม
ตามทฤษฎี เรื่อง สุขนาฏกรรม ของอริสโตเติล ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นของเรื่อง
วิธีสร้างความขบขัน และลักษณะตัวละครและการใช้ภาษา แต่รูปแบบของฉันทลักษณ์ ไม่เป็นไป
ตามทฤษฎีสุขนาฏกรรม ของอริสโตเติล ส่วนการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า นิทานจาก ๓ จังหวัด
มีหลายเรื่องที่เป็นเรื่องเดียวกัน มีวิธีการสร้างเรื่องตลกจากแง่มุมแบบเดียวกัน แก่นของเรื่อง
เหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันในรายละเอียดของเรื่อง และแนวคิดในบางเรื่องเท่านั้น

ธีรพงศ์ เพชรรัตน์ (๒๕๓๗, หน้า ๑๖๐-๑๖๑) การศึกษานิทานพื้นบ้านของคนไทยพุทธ
บ้านปลายละไม รัฐไทรบุรี ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย จากการศึกษาพื้นบ้านของ

คนไทยพุทธบ้านปลายละไม รัฐไทรบุรี ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนไทยพุทธ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อในเรื่องเทพารักษ์ ผี และวิญญาณ เวทมนต์และไสยศาสตร์ วาสนาและโชคชะตาราศี การสร้างโลก ส่วนด้านอาชีพ ส่วนใหญ่นั้นประกอบอาชีพทางการเกษตร ด้านการแต่งกายนั้น คนบ้านปลายละไมจะแต่งกายง่าย ๆ สะดวกต่อการทำงาน และเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ส่วนด้านการละเล่นที่ปรากฏในนิทานได้แก่ การฟ้อนรำโนราห์ การพนัน การทายปัญหา และการเล่นนิทาน ด้านประเพณีที่ปรากฏได้แก่ การแต่งงาน คนบ้านปลายละไม นิยมผัวเดียวเมียเดียว หญิงชายจะไม่มีสิทธิเลือกคู่ครองเอง ด้านการบริโภค คนไทยพุทธบ้านปลายละไม บริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก และนิยมถนอมอาหารเก็บไว้ ด้านครอบครัวและที่อยู่อาศัย เป็นแบบครอบครัวขยาย ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นผู้ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ด้านการศึกษามีการอบรมสั่งสอนคุณธรรมต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในนิทาน ด้านการเมืองการปกครอง ผู้นำมักได้รับการยอมรับสูง และมักนิยมให้มีบริวารติดตาม ดังนั้นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและความรู้สึกนึกคิด ของชาวไทยพุทธบ้านปลายละไมในภาพรวม เหมือนกับคนไทยในประเทศไทยโดยเฉพาะภาคใต้อย่างมาก

สุทธาธร พูลสวัสดิ์ (๒๕๓๙) ได้ศึกษานิทานชาวบ้าน ของชาวไทยมุสลิม ที่ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จากนิทานจำนวน ๑๕๐ เรื่อง พบว่านิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิม ที่ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดประเภทได้ ๕ ประเภท คือ นิทานมุขตลก ๓๕ เรื่อง นิทานอธิบาย ๒๐ เรื่อง นิทานภูมินาม ๓ เรื่อง นิทานเกี่ยวกับความเชื่อ ๓๙ เรื่อง นิทานคติ ๔๓ เรื่อง นิทานพื้นบ้านชาวไทยมุสลิม ที่ตำบล โมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะที่สำคัญ ๓ ลักษณะ คือ ด้านที่เกี่ยวกับความประเพณีของปัจเจกชน ได้แก่ การทำตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้านที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว ได้แก่ ศิลปะในการครองรักครองเรือน ด้านที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคม ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่วนคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน ของชาวไทยมุสลิมที่ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอยู่ ๕ ด้านได้แก่ ด้านความบันเทิง ด้านปัญญา และจิตนาการ ด้านคติธรรม ด้านสังคม และด้านการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม

นภาพร แสงสุข (๒๕๔๒. หน้า ๑๔๐-๑๔๒) ได้ศึกษาสารัตถะจากนิทานพื้นบ้านเขมร จำนวน ๒๔๖ เรื่อง พบว่า นิทานพื้นบ้านเขมรมีสารัตถะ ตามคุณลักษณะ เช่น สารัตถะที่ตัวละครมีลักษณะแปลก หรือพิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญทำให้เรื่องเกิดขึ้น และดำเนินไป พบในนิทานพื้นบ้านเขมรจำนวน ๑๑๙ เรื่อง และสารัตถะที่มีวัตถุหรือสิ่งของ

มีลักษณะเด่น ซึ่งเป็นต้นเหตุทำให้เรื่องเกิดขึ้นและดำเนินไป พบในนิทานพื้นบ้านเขมรจำนวน ๑๑๗ เรื่อง ส่วนสารัตถะที่มีเหตุการณ์หรือพฤติกรรม มีลักษณะเด่นหรือพิเศษ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญทำให้เรื่องเกิดขึ้นและดำเนินไป จำนวน ๑๐ เรื่อง สรุปได้ว่าเป็นสารัตถะที่ตัวละคร มีลักษณะแปลก หรือพิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุสำคัญทำให้เรื่องเกิดขึ้น และดำเนินไป มากที่สุด รองลงมาคือ สารัตถะที่มีวัตถุหรือสิ่งของมีลักษณะเด่นหรือแปลก ซึ่งเป็นต้นเหตุ ทำให้เรื่องเกิดขึ้นและดำเนินไป และสารัตถะที่พบน้อยที่สุดคือ สารัตถะที่มีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมซึ่งมีลักษณะเด่นหรือพิเศษ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญทำให้เรื่องเกิดขึ้นและดำเนินไป

สมพงษ์ ช่วยเนียม (๒๕๓๗. หน้า ๑๙๘-๒๐๒) ได้ศึกษานิทานชาวบ้านตำบลคลอง อำเภอลือลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จาก ๙ หมู่บ้าน ได้นิทาน ๘๓ เรื่อง นำมาจัดประเภทของ นิทานได้ ๕ ประเภท และวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม จากนิทาน ๘๓ เรื่อง พบว่า นิทานสะท้อนภาพในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เช่น การทำนา ทำสวน ประมง ด้านการศึกษา ซึ่งมีทั้งการศึกษาโดยอ้อม ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม และการศึกษาโดยตรง ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนต้องฝากตัวเป็นศิษย์ต่ออาจารย์ ส่วนในด้านการเมืองการปกครอง สะท้อนให้เห็นว่า ชาวตำบลคลองต้องการผู้นำที่มีความฉลาด ในด้าน ศาสนาและความเชื่อ ชาวตำบลคลองยึดมั่นและปฏิบัติตามความเชื่อในพุทธศาสนา ด้านนันทนาการสะท้อนให้เห็นการนันทนาการที่มีอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง เช่น เพลงกล่อมเด็ก หรือการเล่นิทาน เป็นต้น

พรทิพย์ สารปริง (๒๕๔๐. หน้า ๒๒๔-๒๒๘) ได้ศึกษานิทานพื้นบ้าน บ้านมะค่า บ้านนาสีนวล บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ภาพสะท้อนวิถี ชีวิตชาวบ้านที่ปรากฏในนิทาน ได้แก่ ด้านครอบครัว เป็นแบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ฝ่ายชายแต่งงานแล้วต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง ช่วยกันทำมาหากิน ต่อเมื่อมีฐานะมั่นคง จึงแยกออกเป็นครอบครัวตัวเอง ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชาวบ้านมะค่า บ้านนาสีนวล บ้านท่า ขอนยาง มีสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม มีข้าวเป็นผลผลิตอันดับหนึ่ง ด้านธรรมชาติของมนุษย์ พบว่า มนุษย์มีความต้องการดำรงอยู่โดยอาศัยปัจจัย ๓ ประการ คือ อาหาร การป้องกันภัย และการสืบพันธุ์ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ศาสนา แนวความคิด ความเชื่อ พบว่า ชาวอีสานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ

บดินทร์ ธรรมสังวาลย์ (๒๕๓๗, หน้า ๑๔๑-๑๔๖) ได้ศึกษานิทานกะเหรี่ยงบ้านน้ำพุ ตำบลเขาใจดี อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สภาพลังคนและวัฒนธรรม เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย มีอาชีพในการทำไร่ ค้าขาย หาของป่า และรับจ้าง ชาวกะเหรี่ยงบ้านน้ำพุ นับถือศาสนาพุทธ และนับถือเจ้าวัด คือ เจ้าวัดผูกด้ายเหลือง และเจ้าวัดกินน้ำสุก มีความเชื่อในเรื่องโชคลาง ไสยศาสตร์ และเทวดา ประเพณีที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนของชาวกะเหรี่ยงทั้งสองกลุ่มนี้ คือ ประเพณีไหว้เจดีย์ - ผูกข้อมือ กับประเพณีกินน้ำสุก ส่วนประเพณีอื่นๆ คล้ายกัน นิทานสะท้อนภาพการคมนาคมที่ลำบาก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และการพัฒนา การจัดประเภทนิทานซึ่งรวบรวมได้ ๕๙ เรื่อง จัดได้เพียง ๔ ประเภท คือ นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่น นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานตลก ส่วนนิทานรามเกียรติ์นั้น จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีผู้ศึกษาและวิจัยไว้ดังนี้

จันทร์ศรี สุปัญญากร (๒๕๑๗) ได้ศึกษาเรื่องนิทานชาวไทยรามัญ จากตำบลทรงคะนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากนิทานที่รวบรวมได้ ๘๑ เรื่อง ซึ่งจำแนกนิทานได้ ๖ ประเภท ได้แก่ นิทานประวัติ นิทานไม่รู้จบ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานคติ นิทานทรงเครื่อง นิทานมุขตลก นิทานส่วนใหญ่ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ แนวคิด และค่านิยมของชาวไทยรามัญมักเป็นนิทานอิงประวัติทางพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในนิทานสัตว์ นิทานคติ นิทานทรงเครื่อง นอกจากนี้ยังพบว่านิทานรามัญของชาวตำบลทรงคะนอง มีเนื้อหาซ้ำกับนิทานพื้นบ้านถิ่นอื่นถึง ๑๗ เรื่อง

สุรียา คงประเสริฐ (๒๕๒๒) ได้ศึกษานิทานชาวไทยรามัญ ตำบลคลองตาคุด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จากนิทานที่รวบรวมได้ทั้งหมด ๔๘ เรื่อง จำแนกได้ ๖ ประเภท ได้แก่ ประเภทนิยาย นิทานทรงเครื่อง นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานมุขตลก และนิทานอิงประวัติ จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า นิทานยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา คตินิยม แนวคิด และชนบประเพณีของชาวไทยรามัญด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของไทย พบว่า ผู้ศึกษาและผู้เก็บรวบรวมนิทาน ได้แบ่งประเภทของนิทานแตกต่างกันออกไปตามเนื้อหา และโครงสร้างหลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ปรากฏในท้องถิ่นนั้นๆ